

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІЩАНОГО НАМИВУ У ЗАПЛАВІ ДЕСНИ (М. ЧЕРНІГІВ)

Данько Г.В., студентка 5 курсу Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка,
Лукаш О.В., д.б.н, професор ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, науковий керівник
м. Чернігів, вул. Полуботка, 53, Україна,
dankoanya1994@meta.ua

До 1970-х рр. територія на південно-східній околиці м. Чернігова, що знаходиться в заплаві р. Десни, була зайнята евтрофними болотами, які утворені *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud. і *Typha latifolia* L., та болотистими луками. На 50 га заплави з кінця 1970-х років до 1985 року здійснювали намивання піску. Було заплановано житлову забудову. Проте будівництво не було розпочато у зв'язку з тим, що на намитій території дуже високо залягають підземні води. Аргументом проти будівництва на Лісковіці житлового масиву було і те, що багатоповерхові будинки закривали б мальовничий історичний краєвид Чернігова при в'їзді з Києва. Донині поблизу піщаного намиву збереглися ділянки евтрофних боліт та болотистих лук, які раніше утворювали цілісний лучно-болотний заплашний комплекс. Найчастіше в болотних фітоценозах домінує *Phragmites australis*, рідше — *Glyceria maxima* (C. Hartm.) Holub., *Typha latifolia*. Але внаслідок того, що територія намивного масиву не використовувалася, там сформувався псамофітний комплекс з видами: *Artemisia scoparia* Waldst. & Kit., *Berteroa incana* (L.) DC, *Conyza canadensis* (L.) Cronq., *Lepidium densiflorum* Schrad., *Oenothera rubricaulis* Klebahn. та *O. Biennis* L., *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Festuca ovina* L., *Plantago arenaria* Waldst. & Kit. та *P. lanceolata* L., *Bromus hordeaceus* L., *Echium vulgare* L., *Centaurea pseudomaculosa* Dobrocz., *Erigeron acris* L., *Phalacrolooma annuum* (L.) Dumort., *Helichrysum arenarium* (L.) Moench, *Pilosella officinarum* F. Schultz & Sch. Bip., *Potentilla argentea* L., *Trifolium arvense* L., *Sedum acre* L., *Saponaria officinalis* L., *Chamaerion angustifolium* (L.) Holub. та інших видів. Більшу частину території намиву займав незакріплений пісок. З часом цей пісок почали видобувати та вивозити для подальшого використання. Це викликало низку проблем.

По-перше, виникла проблема несанкціонованого забору піску, що призвела до руйнування псамофітного флористичного комплексу та зміни екологічного режиму. Вторинне заболочення новоутворених кар'єрів призвело до формування болотистих лук, де з'явилися болотисто-лучні види й представники евтрофних боліт з домінуванням *Agrostis stolonifera* L., часто трапляється *Dactyloctenium aegyptium* (L.) Soos, найбільші популяції якого налічують до 30 особин. На невеликій ділянці заплавного лісу, прилеглого до пісків з південного боку, після часткового вирубування *Populus alba* L. інтенсивно поширюється *Amorpha frutcosa* L.

По-друге, територію піщаного намиву використовують як несанкціоноване сміттєзвалище: здійснюється викид будівельного та побутового сміття (відходів). Це призвело до того, що відбулася зміна сольового режиму ґрунтів: про слабе сульфатно-карбонатне засолення піску свідчить дещо підвищений вміст сульфатів та карбонатів; хлоридів, нітратів, підвищився вміст солей Ca²⁺. На мілководдях в зниженнях, утворених у місцях найглибшого вибирання піску, поширилися угруповання *Typha laxmannii* Nedelcu 1968 опановують. Популяція *T. laxmannii*, поширена на площі 45 га, представлена великими суцільними ділянками та плямами діаметром від 1 до 10 м. Серед високотравних видів виявлено *Phragmites australis*, *Bidens tripartita*. Поодинокі трапляються *Eleocharis palustris* (L.) Roem. & Schult., *Juncus articulatus* L., *Persicaria hydropiper* (L.) Delarbre, *Lycopus europaeus*, *Lythrum salicaria* L., *Agrostis stolonifera* L., *Mentha aquatica* L. Разом з *T. laxmannii* виявлено поодинокі особини *Alisma gramineum* Lej., *A. lanceolatum* With, *A. plantago-aquatica*, *Bolboschoenus maritimus* (L.) Palla, *Scirpus tabernaemontani* C.C. Gmel., *Triglochin palustre* L., які теж індикують незначну засоленість ґрунту (Лукаш, 2008). Третя проблема пов'язана з тим, що антропогенний вплив на прилеглі лучно-болотні ділянки посилюється за рахунок будівництва котеджів та рекреаційного навантаження. Він призвів до забур'яненості рослинних угруповань такими інвазійними видами, як *Ambrosia artemisiifolia* L., *Oenothera rubricaulis*, *Oenothera biennis*, *Galinsoga parviflora* Cav., *Grindelia squarrosa* (Pursh) Dunal, *Helianthus subcanescens* (A. Gray) E.E. Watson, *Solidago canadensis* L., *Conyza canadensis*, *Lepidium densiflorum*, *Amaranthus albus* L., *Acer negundo* L.

Четверта проблема. При намиванні піску було утворено штучне озеро, де внаслідок активного стихійного використання населенням для відпочинку на прилеглих територіях відбуваються процеси трансформації рослинного покриву та засмічення побутовим сміттям.

У зв'язку з тим, що це паркова зона з системою водойм, на території піщаного намиву доцільно провести архітектурно-планувальні фітоеліоративні заходи, метою яких має бути створення лісопарку та ботанічного саду; до нього слід включити схили Малієвого яру, де збереглися ділянки вікових світлих дібров та фрагменти остепнених лук.